

ՀԱՅ ԶՈՐԱԿԱՆՆԵՐ ԵՎ ԶԻՆՎՈՐՆԵՐ ՑԱՐ ՔՐՈՒՄԻ ԲԱՆԱԿԻՆ ՄԵՋ

813 թվականին պուլկարաց ցար Բրումի դեպի Բյուզանդիոն կատարած արշավանքի ատեն բանակի աջ թևին գլխավոր հրամանատարն էր Պոլի Տուքան, որուն հրամանին տակն էին ռազմագետներ՝ Վարդան և Յանի, իսկ ձախ թևի՝ Քաֆյան իրիթսյիսի բանակին մեջն էին ռազմագետներ Կրիկորաս և Գորտիլես (Գարտջույ)։ Փրոֆ. Նիկոլա Ադոնցի համաձայն, այս ռազմագետները ծագումով հայեր էին (Տես Ադոնցի «Սամուել» պատմական աշխատանքը, էջ 54, տարի 1908)։

Ուրեմն Ադոնցի այս հավատարմությունը մեզի իրավունք կուտա հավատալու, որ Վարդանես, Կրիկորաս, Յանի և Գորտիլես հույն գերիներ չէին, ինչպես կուզե ցույց տալ փրոֆ. Պեշկին¹, այլ Բյուզանդիոնցն էկած հայ զորականներ, որոնք մտած էին ցար Բրումի բանակին մեջ՝ կուլելու համար բյուզանդական բանակին դեմ։ Թեև անոնց ազգանունները հունական ձևով տրված է բյուզանդական և հետո ալ պուլկարական պատմիչներու կողմն, բայց պետք չէ մոռնալ, որ ոչ հունական, օտար անձնանունները հունական ձևով կոչելն սովորական բան մըն էր հույն կամ բյուզանդացի պատմագիրներուն քով, որոնք Պետրոսը-Պետրոնաս, Գուրգենը-Գուրկունաս, Գարջույլը-Գորտիլես, Մուշեղը-Մուսելես, Գեղամը-Գեզամեն, և այլն ըրած են իրենց գրություններուն մեջ։ Մեր այս կարծիքը կհաստատվի նաև Նյու-ժըրզիի Ռյուտկերս հավաքածին բյուզանդագետ հույն փրոֆ.

Խարանիսի 1963-ին գրած «Հայերը Բյուզանդական Կայսրության մեջ» անգլիերեն աշխատասիրության մեջ։

Անուններին հունական ձևով տրված և վերև հիշված ռազմագետներուն հայ ծագում ունեցած ըլլալու ուրիշ մեկ համոզիչ պատճառն ալ մեզի համար այն է, որ ցար Բրում սուլայի հակառակորդ մըն էր բյուզանդացիներուն և ծայրաստիճան կատեր հույները, որով կարելի չէ ենթադրել, որ թույլ տար իր զինվորներուն գլուխն անցնելին հույն զորականներ և ուղարկվելին կուլելու Բյուզանդիոնցի հույներուն դեմ։

Այս մեր կարծիքը մասամբ կհաստատվի նաև պուլկար ծանոթ բյուզանդագետ փրոֆ. Իվան Տույչևի 1963-ին հրատարակած մեկ աշխատասիրությամբ², որուն մեջ կշեռվի, թե ցար Բրումի Բյուզանդիոնցի դեմ կատարած արշավանքի ժամանակ զոհված պուլկար զինվորներու անուններուն մեջ կան նաև Վարդան, Արտավազդ և այլ հայկական անուններ։

Ահա՛ այս և նման գրավոր հուշերը կուզան մեզ վկայիլ, թե դեռ 813-ին կամ այդ թվականեն քիչ առաջ Պուլկարիո մեջ հատատված կամ ապրող հայեր կային, որոնք կապ և գործակցություն ունեցած էին արդեն պուլկար ազատատենչ ժողովրդին հետ և մտած բանակին մեջ փրկելու համար պուլկարական հայրենիքը օտար զավթիչներու լուծեն։

ՍԱՐԳԻՍ ՓԱՉԱՃՅԱՆ

Սոֆիա (Պուլկարիա)

¹ Փրոֆ. Պեշկին, Նավասարդական արձանագրություն, էջ 104, տարի 1934։

² E. Follert, un acolitita inedita per i maritimi di Bulgaria dell'anno 813, I. XXXIII, էջ 101.